

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/311617198>

Süs Bitkisi Olarak Kullanılan Buğdaygiller

Article · March 2014

CITATIONS

0

READS

1,006

3 authors, including:

Burçin Çingay

Nezahat Gokyigit Botanic Garden, Turkey, İstanbul

45 PUBLICATIONS 38 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Evren Cabi

Namık Kemal Üniversitesi

102 PUBLICATIONS 318 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

NGBB Herbarium [View project](#)

Investigation the Usage of Storax Tree (*Styrax officinalis* L.) in Animal Nutrition [View project](#)

bağbahçe

ÇEVRE BAHÇE ÇİÇEK DERGİSİ SAYI: 52 MART-NİSAN 2014 FİYATI: 5 TL

TÜRKİYENİN TEHDİT ALTINDAKİ BİTKİLERİ

Boz deliçay (*Stachys germanica* subsp. *heldreichii*)

Kılbasan geveni (*Astragalus vestitus*)

NGBB'nin Yeni Konukları

Sofora (*Sophora tetraptera*)

Kaya zambağı (*Arthropodium cirrhatum*)

Orkide ağacı (*Bauhinia montana*)

Sarılcı aslanagzı

(*Maurandya barclaiana*)

Safran

(*Crocus sativus*)

Ahlat

(*Pyrus elaeagnifolia*)

SÜS BİTKİSİ OLARAK KULLANILAN

Buğdaygiller

NGBB'de Kuş Gözlemi

BALKONDAKİ BAHÇENİZ

Mevsim Hazırlıkları

BAHÇE TASARIMINDA FARKLI ANLAYIŞ

Doğaya Yaklaşmak...

İlkbaharda Bahçe Bakımı

SÜS BİTKİSİ OLARAK KULLANILAN

Buğdaygiller

Yumakotu (*Festuca* sp.)

Buğdaygiller (*Poaceae*) ailesi, çiçekli bitkiler arasında, ekolojik ve ekonomik açıdan önemli yere sahiptir. Tüm karasal ekosistemlerin esas örtüsünü oluşturan bu aile kapsamında; arpa (*Hordeum* L.), pirinç (*Oryza* L.), şeker kamışı (*Saccharum* L.), çavdar (*Secale* L.), buğday (*Triticum* L.), mısır (*Zea* L.) gibi birçok ekonomik tahıl cinsi yer alır. Bu nedenle, hayvancılık ve tarımsal üretim açısından da önemlidir. Toprağı tutma özelliğine sahip, güçlü rizomlu ya da saçak köklü yapıdaki aile üyeleri, erozyon ve çölleşmeye karşı ekonomik önem taşır.

Buğdaygiller, 777 cins altında 11.461 kabul edilmiş tür sayısı ile dünya ölçeğinde beşinci büyük ailedir. Ülkemizdeki zengin bitki çeşitliliğinde, 135 cins ve 738 tür ile ikinci sırada yer alır.

Buğdaygiller ailesine mensup bitkinin, bahçede süs bitkisi olarak kullanılması, ilk kez 1782 yılında gerçekleşir. İngiliz John Kingston Galpine, bahçesindeki koleksiyonda uzun, gösterişli ve tüylü kılıçkları bulunan sorguçotu (*Stipa pennata* L.) türünü kullanmıştır. Yaklaşık yüz yıl sonra Willam Ronison (1838-1935), *The English Flower Garden* adlı kitabında Buğdaygillerden 30 kadar türe yer vermiştir. Alman bitki yetiştiricisi Karl Foerster 1930'lu yıllarda, dünyanın birçok bölgesinden canlı bitki ya da tohumlar toplamış, buluşlarını ve gözlemlerini ticari değer olarak süs bitkileri pazarına sunmuştur.

Süs bitkisi özellikleri

Oldukça geniş ekolojik esnekliğe sahip olan Buğdaygiller, farklı toprak, sıcaklık, nem koşullarına büyük ölçüde uyum gösterir. Bu türler bahçede yetiştirilen diğer bitkilere göre hastalıklar, böcekler, arsızot ve mantar gibi zararlılar konusunda daha dirençlidir.

Buğdaygiller peyzaj yapılan alanda fazla bakım istekleri olmadığı

için kullanıma uygundur. Bahar budaması dışında sürekli bakım gerekmez. Bitki kök sisteminin gelişmesi ve ortama tam alışmasının sağlandığı ilk yıl iyi sulanmalıdır. Daha sonra hiç sulama yapılmadan, uzun dönem yaşamını devam ettirebilir. Özellikle alana yerleştikten sonra, su ihtiyacı oldukça azdır ve ek gübreye ihtiyaç duymaz. Saçak kök sistemi sayesinde toprağı geliştirir ve çürüyen kökleriyle organik madde bakımından zenginleştirirler.

Süs bitkisi olarak şekil, büyüklük, renk özellikleriyle alışılmışın dışında çeşitlilik gösterir. Örneğin, alçak öbeklerde kullanılan yumakotu türleri ile boyuna büyüyen kargı gibi türler, peyzaj için gereken derinlik etkisinin oluşturulmasında etkilidir.

Birçok türde, özellikle büyüme dönemlerinde ortaya çıkan doku ve renk çeşitliliği, görsel zenginlik oluşturur. Yeşilin her tonundan maviye, parlak kırmızıdan morun tonlarına çok renkli yaprakların yanı sıra; yaz başından sonbaharın sonlarına kadar görülen çiçeklenme de çok farklı biçim ve renklerde çeşitlenir.

Sahil çavdar (*Leymus racemosus*)

Fotoğraf: Evren Cabi

Isırçayın (*Molinia caerulea*)

Çinsazı (*Miscanthus sinensis*)

Pampasotu (*Cortaderia selloana*)

Yıl boyu farklılaşarak süren ve her mevsim için ayrı görsellik sunan peyzaj özellikleri ile Buğdaygiller, özellikle çiçeklenmenin az olduğu kış bahçelerinde kullanışlıdır.

Ekolojik açıdan doğal alanların yaratılmasında büyük öneme sahip olan Buğdaygiller, doğallığın ön plana çıktığı peyzaj uygulamalarında önem kazanır. Form ve renk çeşitliliğinin yanı sıra rüzgârla hareketlenme sonucu oluşan farklı ses ve görüntü özellikleri, bu türleri peyzaj değeri açısından ayrıcalıklı kılar. Bitkilerin mevsimlere göre değişen zarif, akışkan, yumuşak hareketleri, peyzaj uygulamalarına doğal ve yatıştırıcı ortam özelliği kazandırır. Ayrıca kuşlar, kelebekler vb canlılara beslenme ve barınma olanağı sağlanarak, doğal peyzaj uygulamalarında kullanım potansiyelinin artmasına yol açarlar.

Uygun bitki seçimi

Bitki seçiminde, karakteristik özellikler iyi tespit edilmelidir. Buğdaygiller ortalama bahçe toprağında kolaylıkla yetiştirilebilir. Peyzaj uygulamaları için, toprağın geçirgenliği göz önüne alınarak çok iyi hazırlanması gerekir. Genellikle bol güneşli alanları tercih ederler; bazı türler gölge alanlarda da yaşayabilir. Mevsim-

sel dönemlere dayanıklılığı ile öne çıkan buğdaygillerin seçiminde, iklim koşulları ve sıcaklığa bağlı olarak değişiklik gösteren büyüme dönemleri de göz önüne alınmalıdır. Buna bağlı olarak grup üyeleri, serin ve ılık mevsim buğdaygilleri olarak sınıflandırılmaktadır.

Serin mevsim türleri

Erken baharda büyümeye başlar ve kış boyunca kısmen yeşil kalırlar. Hava koşullarının değişimine uygun olarak, doğru ve yeterli sulanmaları halinde, daha iyi görünüme sahip olurlar. Kurak havalarda yeteri kadar sulanmazsa, genellikle uyku formu denilen metabolizmanın yavaşladığı döneme girilir ve yapraklar kahverengi olur.

Serin mevsim türleri, sağlıklı ve göz alıcı görünüm için daha sık bölünmelidir; aksi halde merkezden itibaren ölmeye başlar. Bilinen serin iklim türleri arasında **çayırşacı**, **yumakotu**, **parlak yulaf**, **bozkır yumacağı** yer alır.

Bu türler genellikle mayıs-haziran aylarında çiçeklenir ve sıcak yaz günlerini uyku halinde geçirir. Yaz sonuna doğru, üstte taba rengi veya kahverengi çiçek durumu, altta yeşil yapraklar bulunan görünümüdür.

Ilık mevsim türleri

Yıl boyunca sıcak zamanları tercih ederler; sıcaklıkların çok yüksek ve nemin yetersiz olduğu zamanlarda bile yaşamlarını sürdürebilirler. Hava sıcaklığının değişken olması ve toprağın ısınmaması halinde, büyüme periyoduna girmezler. Önceki sezondan kalan bitkiler, genellikle kahverengiyeye döner ve baharda kahverengi kısımların budanması gerekir.

Ilık mevsim bitkilerinin ayrılma veya bölünme ihtiyacı, soğuk mevsim bitkilerine göre daha azdır. Peyzaj amaçlı kullanılan bazı türler; **deniz yulafı**, **uslu şekerkamışı**, **çinsazı**, **darı**, **fiskiyeotu**, **kırkordon**.

Tüm özellikleriyle uygun şekilde değerlendirilmeleri halinde, maliyeti düşük, sürdürülebilirliği yüksek ve kaliteli peyzaj sunabilirler.

Buğdaygillerin, rizom ya da stolon oluşturanlar olmak üzere iki büyüme formu vardır. Rizom oluşturanlar, toprak altında hızlı yayılma potansiyeline sahiptir. Özellikle doğal olmayan istilacı bitkiler, peyzaj alanları için tehdit oluşturabilir. **Kanyaş** gibi istilacı bitkiler yerine, doğal türler tercih edilmeli; egzotik bitki tercih edilecekse, istilacı olup olmadığı dikkatli izlenmelidir.

Kullanım alanlarına göre türler

Saksıdaki türler

Pembe bulut - Kızıl fiskiye - Şelale çimi

Buğdaygiller saksı bahçeciliğinde, tek başına ya da diğer bitkilerle grup halinde, çok amaçlı ve hoş seçimler sunar. Özellikle, alışlagelmışin dışında renklere sahip bazı türler ile sarkık görünümlü tek yıllıklar tercih edilir. Örneğin saksıdaki tek yıllık kızıl fiskiye, vişneçürüğü renğinde kavisli ayalarıyla çarpıcı görünüm sunar. Tek yıllık pembe bulut bitkisinin bileşik salkımları, adına uygun pembe bulutlar gibidir. Alacalı sarı renkli yaprakları olan şelale çimi, saksıda şelale görünümündedir.

Su kanyası (*Phalaris aquatica*)
Fotoğraf: Evren Cabi

Putaoitu (*Elymus elongatus*)
Fotoğraf: Evren Cabi

Yer örtücü türler

Çayır yulafı - Çayırşacı - Yumakotu - Ala tatlıçim - Mavi yulaf - Mavi kırmal - San tuzçavdan - Sahil çavdan - Isırçayırı - Fiskiye çimi - Kırmızı fiskiye - Çizgili kanyaş - Güz bozkıryumağı - Zarif bozkıryumağı - İnce bozkıryumağı - Kırkordonu - Çorakçimi

Buğdaygillerin çoğu, iyi yer örtücüdür. Yer örtücülerden kısa boylu, uzun ömürlü, ılıman iklimlerde yeşil kalabilen bozkıryumağı türlerinden; güz bozkıryumağı, zarif bozkıryumağı, ince bozkıryumağı ile çorakçimi uygun örneklerdendir. Bu türler küme oluşturabilen, derin kök sistemine sahip, alana yerleştikten sonra kuraklığa karşı çok dayanıklı, uzun yıllar boyunca bakım gerektirmeyen yer örtücülerdir.

Serpme yönteminde kullanışlı olan sarı tuzçavdarı ile koca tatlıçim kültür formları oldukça iyi yer örtücüdür.

Yer örtücü süs buğdaygilleri, özellikle nergis ve lüle gibi soğanlı bitkilerle uyumludur. Erken dönemde çiçeklenen soğanlı bitkilerden sonra, yeşil renkli yerörtücü buğdaygiller göz alıcı peyzaj oluşturur. Erozyon açısından riskli yerlerde kumlu alanların sabitlenmesi için, kanyaş ve sahil çavdarı uygun bitkilerdir.

Perdeleyici türler

Koca ikisakalotu - Kargı - Sakallı kamış - Çinsazı - Cüce çinsazı - Kıranahları - Fiskiye çimi

Buğdaygillerin bazı türleri, yıl boyu çalı ve ağaçlarla kombine olarak perde oluşturabilir. Örneğin kargı, 4 m'ye ulaşan boyu ile mükemmel perdeleyicidir. Koca ikisakalotu, çinsazı ve cüce çinsazı önemli perdeleyicilerdendir.

Daha kısa boylu perdeleme ve arka plan fonu oluşturmak için fiskiye çimi, kıranahları ve sakallı kamış kullanılabilir.

Süs bitkisi olarak kullanılan türler

Koca ikisakalotu (*Andropogon gerardii* Vitman)
Çayır yulafı (*Arrhenatherum elatius* [L.] P.Beauv. ex J.Presl & C.Presl)
Kargı (*Arundo donax* L.)
Yanal çim (*Bouteloua curtipendula* (Michx.) Torr.)
Kandıraotu (*Calamagrostis arundinacea* [L.] Roth)
Sakallı kamış (*Calamagrostis x acutiflora* [Schrad] DC. 'Karl Foester')
Mavi yulaf (*Chasmantium* sp.)
Deniz yulafı (*Chasmanthium latifolium* [Michx.] H.O.Yates)
Sinek çimi (*Chondrosium gracile* Kunth.)
Pampasotu (*Cortaderia selloana* (Schult.&Schult.f.)Asch. & Graebn.)
Çayırşacı (*Deschampsia caespitosa* [L.] P.Beauv.)
Putaoitu (*Elymus elongatus* (Host) Runemark subsp. *elongatus*)
Mavi buğdayotu (*Elymus glaucus* Buckley)
Yumakotu (*Festuca* sp.)
Helva çimi (*Glyceria aquatica* 'Variegata')
Ala tatlıçim (*Glyceria maxima* 'Variegata')
Parlak yulaf (*Helictotrichon* sp.)
Yeşil yulaf (*Helictotrichon sempervirens* [Vill.] Pilg.)

Kızıl çardakotu (*Imperata cylindrica* [L.] Raeusch. 'Rubra')
Mavi kırmal (*Koeleria glauca* [Spreng.] DC.)
Sarı tuzçavdarı (*Leymus arenarius* [L.] Hochst.)
Sahil çavdarı (*Leymus racemosus* [Lam.] Tzvelev 'Glaucus')
Cüce çinsazı (*Miscanthus floridulus* [Labill.] Warb. ex K.Schum. & Lauterb.)
Dev çinsazı (*Miscanthus x giganteus* J.M.Greef, Deuter ex Hodk., Renvoize)
Çinsazı (*Miscanthus sinensis* Andersson)
Kız çinsazı (*Miscanthus sinensis* Andersson 'Gracillimus')
Japon çinsazı (*Miscanthus sinensis* Andersson 'Gracillimus Nana')
Gümüş çinsazı (*Miscanthus sinensis* Andersson 'Morning Light')
Nipon çinsazı (*Miscanthus sinensis* Andersson 'Nippon')
Alacalı çinsazı (*Miscanthus sinensis* Andersson 'Variegatus')
Zebra çinsazı (*Miscanthus sinensis* Andersson 'Zebrina')
Isırçayırı (*Molinia caerulea* [L.] Moench)
Pembe bulut (*Muhlenbergia capillaris* [Lam.] Trin.)
Darı (*Panicum* sp.)
Kıranahları (*Panicum virgatum* L. 'Heavy metal')
Kıranahları (*Panicum virgatum* L.)
Kızıl kıranahları (*Panicum virgatum* L. 'Redbraun')
Al kıranahları (*Panicum virgatum* L. 'Rubrum')

Renkli yapraklı türler

Kargı - Mavi buğdayotu - Yumakotu - Ala tatlıcımı - Mavi yulaf - Kızıl çardakotu - Alacalı çinsazı - Kıranahtarı - Kızıl kıranahtarı - Çizgili kanyaş - Al kıranahtarı

Renkli ya da alacalı yapraklara sahip olan buğdaygiller, alandaki koyu yeşil renkli çalı bordürleri ile kontrast oluşturur. Özellikle sarı ya da beyaz ebrulı yapraklı türler, peyzajdaki koyu bölgeleri aydınlatarak hoş görünüm kazandırır. Doğada kırmızı ve sarı renkler genellikle yakınlık hissi verirken, maviler uzaklık hissi uyandırır. Bu nedenle mavi ve gri tonlardaki buğdaygiller, bahçede derinlik kazandırmak için görüş açısının en uzak noktasında; sarı ve kırmızı tonlardakiler ise hem dikkat çekmek hem de yakınlık hissi vermek için girişe yakın yerlerde kullanılır.

Çok yıllık bordür türleri

Çayır yulafı - Kandıraotu - Deniz yulafı - Yumakotu - Mavi yulaf - Parlak yulaf - Çinsazı - Kız çinsazı - Japon çinsazı - Gümüş çinsazı - Nipon çinsazı - Alacalı çinsazı - Zebra çinsazı - Kıranahtarı - Bahçe fiskiyesi - Kızıl fiskiye - İnce maviş - Hint çimi

Bu türler çok yıllık bordürlerde boyut ve renk katar, görünüm süresinin uzamasını sağlar. Serin iklim bitkilerinden çayır yulafı ve yumakotu ile parlak yulaf türleri genellikle erken baharda açığa çıkar. Kandıraotu, yıl boyunca görünümünü kaybetmeden kalabilir.

Bazı ılık mevsim buğdaygilleri, özellikle yaz sonu ve sonbahar başında kullanılır. Çinsazı türleri gösterişlidir; boyut ve renk katma özellikleriyle beğenilir. Bu nedenle, birçok kültür formları oluşturulmuştur. Bunlardan kız çinsazı ve alacalı çinsazı oldukça uzun boyludur. Diğer peyzaj bitkileriyle uygun biçimde kullanılabilir ve bordürlerde arka plan sınır bitkisi olarak tercih edilir.

Orta boylu olan zebra çinsazı ve gümüş çinsazı, bordürde orta alanlarda kullanılır. Bordürün ön sınırlarında ise cüce formu, japon çinsazı ve nipon çinsazı tercih edilir.

Bahçe fiskiyesi (*Pennisetum alopecuroides* [L.] Spreng. 'Hameln')
Fiskiye çimi (*Pennisetum alopecuroides* [L.] Spreng.)
Cüce fiskiye çimi (*Pennisetum alopecuroides* [L.] Spreng. 'Little Bunny')
Kırmızı fiskiye (*Pennisetum setaceum* [Forssk.] Chiov.)
Kızıl fiskiye (*Pennisetum setaceum* [Forssk.] Chiov. 'Rubrum')
Fiskiyeotu (*Pennisetum* sp.)
Su kanyaşı (*Phalaris aquatica* L.)
Kanyaş (*Phalaris arundinacea* L.)
Çizgili kanyaş (*Phalaris arundinacea* L. var. *picta* L.)
Uslu şekerkamışı (*Saccharum ravennae* [L.] L.)
İnce maviş (*Schizachyrium scoparium* [Michx.] Nash)
Güz bozkıryumağı (*Sesleria autumnalis* [Scop.] F.W.Schultz)
Zarif bozkıryumağı (*Sesleria caerulea* [L.] Scop.)
İnce bozkıryumağı (*Sesleria nitida* Ten.)
Bozkır yumağı (*Sesleria* sp.)
Hint çimi (*Sorghastrum nutans* [L.] Nash)
Kırkordonu (*Spartina pectinata* Bosc ex Link)
Çorakçimi (*Sporobolus heterolepis* [Gray] A.Gray)
Şelale çimi (*Stenotaphrum secundatum* [Walter] Kuntze 'Variegatum')
Sorguçotu (*Stipa pennata* L.)

Sorguçotu (*Stipa tenuissima*)

Sulak alan türleri

Kargı - Kandıraotu - Çayırşacı - Helva çimi - Koca tatlıcımı - Dev çinsazı - Isır çayırı - Kıranahtarı - Kırmızı fiskiye - Kırkordonu - Su kanyaşı

Buğdaygiller su bahçeleri çevresinde uygun fon oluşturmak için ideal bitkilerdir. Yoğun kök sistemleri sayesinde, dere ve göllerin etrafındaki toprağı bağlayarak toprağın durağan kalmasını sağlarlar. Bu amaçla düşünülebilecek helva çimi, kırkordonu, su kanyaşı uygun örneklerdir.

Kaya bahçesi türleri

Çayır yulafı - Yanal çim - Sinek çimi - Çayırşacı - Yumakotu - Mavi yulaf - Koca tatlıcımı - Mavi kılmal - Dev çinsazı - Çinsazı - Isır çayırı - Cüce fiskiye çimi - Uslu şekerkamışı

Buğdaygillerden küçük boyutlular, kaya bahçeleri için ideal bitkilerdir. Örneğin yanal çim, sinek çimi, cüce fiskiye çimi ve bazı yumakotu türleri uygun örneklerdir.

Evren Cabi

Doç.Dr. Namık Kemal Üniv. Fen Edebiyat Fak. Biyoloji Böl.

Burçin Çingay

Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi

Rasim Murat Aydınkıl

Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi

Fotoğraflar: NGBB Arşivi

Kaynaklar

Cabi E & Doğan M. (2012). "Poaceae". Güner A. Aslan S. Ekim T. Vural M. Babaç M.T. (eds.). *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)*. İstanbul.
Dana M.N. (2002). "Ornamental Grasses and Sedges as New Crops". J. Janick and A. Whipkey (eds.). *Trends in New Crops and New Uses*. ASHS Press, Alexandria, VA.
Darke R. (1994). "A Century of Grasses". *The Magazine of the Arnold Arboretum, Arnoldia*. 54(3): 2-12.
Meyer M.H. White D.B. Pellett H. (1994). "Ornamental Grasses for Minnesota". *J. Environ. Hort.* 12(3): 159-163.
Nash L.J. Witt M.L. Tapp L. Powell A.J. (2006) "Ornamental Grasses for Kentucky Landscapes", *U.K. Cooperative Extension Service*. HO-79, University of Kentucky College of Agriculture.
Thetford M. (2004). "Considerations for Selection and Use of Ornamental Grasses". *IFAS Extension ENH976*, University of Florida.
Wolfe J. & Zajicek J. (1998). "Are Ornamental Grasses Acceptable Alternatives for Low Maintenance Landscapes?". *J. Environ. Hort.* 16: 8-11.